

ALMANİYANIN DAXİLİ VƏ XARİCİ SİYASƏTİNDƏ İSLAMOFOBİYA

Bəxtiyar Nəcəfli

doktorant, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında

Dövlət İdarəçilik Akademiyası, **Azərbaycan**

e-mail: bakhtiyarnajafli@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0009-4363-8470>

Xülasə. Məqalədə islamofobiyanın müasir dövrdə Almaniyanın daxili və xarici siyasətindəki təzahürlərindən bəhs olunur. İslamofobiyanın Almaniya meydanına gəlməsinin və geniş yayılmasının əsas səbəbi 2011-ci ildən bəri bura müxtəlif ölkələrdən müsəlmanların kütləvi şəkildə miqrasiya etmələridir. Bundan başqa, müsəlmanlar arasında gənclərin sayının çox olması və onlar arasında doğum səviyyəsinin yüksək olması da islamofobiyanın orada yayılmasına səbəb olur. Almaniyanın daxili siyasətində islamofobiya özünü hökumətin integrasiya siyasətinin müsəlman immiqrantlara münasibətdə ayrı-seçkiliyə əsaslanmasıyla bürüzə verir. Bu ayrı-seçkiliyin nəticəsində müsəlmanlar bir çox vətəndaş hüquqlarından məhrum olunurlar və onların sosial vəziyyətləri ağırlaşır. İslamofobiyanın ölkənin daxili siyasətində əks olunması onun xarici siyasətdə də özünü təzahür etməsinə səbəb olur.

Məqsəd: Müasir dövrdə Almaniyanın daxili və xarici siyasətində islamofobiyanın təzahürlərini və onların bir-biri ilə münasibətlərini müəyyən etməkdir.

Metodologiya: Tədqiqatda induksiya, deduksiya, analiz, sintez, müqayisə, analogiya, ümumiləşdirmə, sistemləşdirmə və təsnifat kimi metodlardan istifadə edilmişdir.

Elmi yenilik: Tədqiqatda ilk dəfə olaraq müasir dövrdə Almaniyanın daxili və xarici siyasətində islamofobiyanın təzahürləri göstərilmişdir. İslamofobiyanın ölkənin daxili siyasətində müşahidə olunan əlamətlərinin onun xarici siyasətdəki təzahürlərini müəyyən etdiyinə dair fikir irəli sürülmüşdür.

Açar sözlər: Almaniya, daxili siyasət, xarici siyasət, İslam, müsəlmanlar, islamofobiya.

ИСЛАМОФОБИЯ ВО ВНУТРЕННЕЙ И ВНЕШНЕЙ ПОЛИТИКЕ ГЕРМАНИИ

Бахтияр Наджафли

Резюме. В статье рассматриваются проявления исламофобии и влияние исламского фактора на внутреннюю и внешнюю политику Германии в современный период. Основной причиной возникновения и широкого распространения исламофобии в Германии является, начавшаяся с 2011, массовая миграция из мусульманских стран, высокая рождаемость среди них, а также большая численность мусульманской молодежи. Во внутренней политике Германии исламофобия проявляется в интеграционной политике правительства, основанной на дискриминации иммигрантов-мусульман. В результате этой дискриминации мусульмане лишаются многих гражданских прав, а их социальное положение ухудшается. Проявление исламофобии во внутренней политике Германии обуславливает ее распространение также и во внешней политике.

Цель: определить проявления исламофобии во внутренней и внешней политике Германии.

Методология: в исследовании были использованы следующие методы: индукция, дедукция, анализ, синтез, сравнение, аналогия, обобщение, систематизация и классификация.

Научная новизна: впервые в исследовании показаны проявления исламофобии во внутренней и внешней политике Германии. Высказано предположение, что проявления

исламофобии, наблюдаемые во внутренней политике страны, определяют ее проявления и во внешней политике.

Ключевые слова: Германия, внутренняя политика, внешняя политика, ислам, мусульмане, исламофобия

ISLAMOPHOBIA IN DOMESTIC AND FOREIGN POLICY OF GERMANY

Bakhtiyar Najafli

Abstract. The article examines the manifestations of Islamophobia in the domestic and foreign policy of Germany in modern times. The main reason for the emergence and widespread distribution of Islamophobia in Germany is the mass migration from Muslim countries that began in 2011. In addition, the large number of Muslim youth and the high birth rate among them also contribute to the spread of Islamophobia. In the domestic policy of Germany, Islamophobia is manifested in the integration policy of the government, based on discrimination against Muslim immigrants. As a result of this discrimination, Muslims are deprived of many civil rights, and their social situation worsens. The manifestations of Islamophobia in the domestic policy of Germany determines its manifestations in foreign policy as well.

Purpose: to determine the manifestations of Islamophobia in the domestic and foreign policy of Germany in modern times and their relationships with each other.

Methodology: The study used such methods as induction, deduction, analysis, synthesis, comparison, analogy, generalization, systematization and classification.

Scientific novelty: for the first time, the study shows the manifestations of Islamophobia in the domestic and foreign policy of Germany in modern times. It is suggested that the manifestations of Islamophobia observed in the country's domestic policy determine its manifestations in foreign policy.

Keywords: Germany, domestic policy, foreign policy, Islam, Muslims, Islamophobia.

Giriş/ Introduction

İslama, bu dinə mənsub olan insanlara münasibətdə qorxunu və nifrəti, hətta zorakılığı, nifrət cinayətini təbliğ edən və dözümsüzlüyün, ksenofobiyanın və ayrı-seçkiliyin geniş yayılmış formalarından biri hesab olunan islamofobiya müasir dövrdə daha qabarıq şəkildə özünü ilk növbədə Qərb ölkələrində büruzə verir. Bununla əlaqədar Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev tərəfindən “Müxtəlifliyin qorunması: 2024-cü ildə islamofobiya ilə mübarizə” mövzusunda 8 mart 2024-cü il tarixində Bakıda keçirilmiş beynəlxalq konfransın iştirakçılarına ünvanlanan müraciətdə deyilir: “Acınacaqlı haldır ki, hazırda islamofobiya özünü demokratik hesab edən bir sıra Qərb ölkələrinin dövlət siyasətinin tərkib hissəsini təşkil edir. Son bir ildə dünyada baş vermiş bütün anti-İslam təzahürlərinin 80 faizi bu ölkələrin payına düşür” (1). İslamofobiyanın bir sosial problem kimi Qərb ölkələrində geniş yayılması ilk növbədə bu ölkələrə müsəlman ölkələrindən kütləvi şəkildə immiqrantların gəlmələri və burada məskunlaşmaları ilə bağlıdır.

Qərb ölkələri arasında islamofobiyanın ən geniş yayıldığı ölkələrdən biri Almaniyaadır. Məlum olduğu kimi, Almaniya sosial-iqtisadi inkişaf baxımından Avropanın lider dövlətidir. Bu ölkədə müşahidə olunan xalqın yüksək sosial-iqtisadi durumu immiqrantları bura cəlb edən əsas səbəblərdən biridir. Almaniya Avropa ölkələri arasında ən çox immiqrant qəbul edən ölkədir. 2019-cu ildə Almaniyaada əsasən müsəlman mənşəli ölkələrdən immiqrant əsilli 5,3-5,6 milyon arasında müsəlman yaşayırdı (14, p.3). Bu, Almaniyanın 83,1 milyon əhalisinin 6,4 – 6,7%-ni təşkil edirdi.

Amsterdam Universitetinin professoru Luis Manuel Hernandez Aquillar tərəfindən 2017-ci ildə hesabat formasında hazırlanmış “Dominant islamofob fikirlər – Almaniya” (“Dominant Islamophobic Narratives – Germany”) adlı tədqiqatda islamofobiyanı ayrı-seçkiliyin və irqçiliyin forması kimi təqdim edərək onun Almaniyaada geniş yayıldığını göstərir. Tədqiqatın adından göründüyü kimi, müəllif alman cəmiyyətində müsəlmanlara nifrətlə bağlı geniş yayılmış hakim fikirləri təqdim edir. Bu fikirlərdə müsəlmanlar terrorçu, antisemit, homofob, yaşadıkları cəmiyyətə inteqrasiya olunmaq

istəməyənlər, gender bərabərsizliyini təbliğ edənlər, paralel cəmiyyətlərin yaranmasının və Almaniyanın islamlaşmasının səbəbkarları, dəyərlər, normalar və irqi xüsusiyyətlər baxımından almanlardan fərqlənənlər və s. kimi təqdim olunurlar (9, p.30). Almaniyada bu kimi islamofobik fikirlərin yayılması haqqında digər mənbələrdə də məlumat verilir (8).

İslamofobiyanın Almaniyada geniş yayılması özünü ölkənin daxili və xarici siyasətində büruzə verir.

Əsas hissə / Main part

Almaniyada müsəlmanlara, İslama münasibətdə qorxunu və nifrəti təbliğ edən islamofobiyanın bir sosial hadisə, ideologiya kimi meydana gəlməsi və yayılması 2011-ci ildən bəri müşahidə olunan müsəlmanların bu ölkəyə kütləvi şəkildə miqrasiyası ilə bağlıdır.

Müsəlmanların Almaniyaya kütləvi miqrasiyaları

Almaniyada müsəlmanların kütləvi şəkildə miqrasiya etmələri və orada məskunlaşmaları haqqında ilk rəsmi məlumat II Dünya müharibəsindən sonrakı dövrə təsadüf edir (9, p.6). Əvvəllər də müsəlmanlar alman torpaqlarına gəlib burada məskunlaşmışdılar. Lakin o dövrdəki miqrasiyalar kütləvi xarakter daşıyırdı. Məlum olduğu kimi, II Dünya müharibəsi başa çatdıqdan sonra Almaniya Federativ Respublikasının hökuməti dağılmış ölkə iqtisadiyyatını dirçəltmək məqsədilə xarici ölkələrdən ucuz əmək qüvvəsinə böyük ehtiyac duyurdu. Bu ehtiyacın qarşılınması üçün hökumət tərəfindən “qastarbayter” (*“qastarbayter” alman dilindən tərcümədə qonaq-işçi deməkdir. - B.N.*) proqramı qəbul olundu. 1950- 1960-cı illərdə bu proqramla Almaniya bir neçə ölkə ilə (İtaliya, İspaniya, Yunanıstan, Türkiyə, Mərakeş, Cənubi Koreya, Portuqaliya, Tunis, Yuqoslaviya) işəgötürmə ilə bağlı müqavilələr imzaladı. Qonaq-işçi proqramı 1973-cü ilədək davam etdi. 1955-1973-cü illərdə Almaniyaya 14 milyon miqrant gəlmişdir (11, c.22).

Qonaq-işçilər əsasən ölkənin sənaye sektorunda yüksək ixtisas tələb etməyən işə cəlb olunurdular. Onların arasında türklər və ərəblər çoxluq təşkil edirdi. Bu fakt ilk növbədə müsəlmanların yaşadığı ölkələrdə işsizliyin yüksək səviyyədə olmasından xəbər verirdi. Miqrasiya müsəlman ölkələrinin hökumətləri tərəfindən hər cür dəstəklənirdi. Müsəlman ölkələrindən olan qonaq-işçilərin digər ölkələrdən olan qonaq-işçilərdən daha bir fərqi onların əksəriyyətinin müqavilə müddəti bitdikdən sonra Almaniyada qalıb burada daimi yaşamaları və bir müddət keçdikdən sonra ailə üzvlərini də bura gətirmələri olmuşdur.

2011-ci ildən sonra bir neçə Yaxın Şərq, Şimali Afrika, eləcə də Cənubi və Qərbi Asiya ölkələrində baş verən vətəndaş müharibələri, silahlı toqquşmalar nəticəsində Avropa ölkələrinə, o cümlədən qeyd olunan region ölkələrindən Almaniyaya kütləvi şəkildə qaçqınların axını başladı. Avropa ölkələri idarəolunmaz immiqrasiya ilə qarşılaşdı. Yaranmış xaos şəraitdə Almaniya hökuməti miqrasiya siyasətini həyata keçirməkdə ciddi problemlərlə üzləşdi. Burada əsas problem ondan ibarət idi ki, yeni durumda artıq Almaniya hökuməti miqrasiya siyasətini özünün milli maraqlarına uyğun apara bilmirdi. Daha konkret desək, qaçqınların kütləvi şəkildə ölkəyə axını şəraitində, Almaniya hökuməti əvvəllər olduğu kimi, ölkəyə lazım olan yüksək ixtisaslı kadrları seçə bilmirdi. Ölkəyə pənah gətirmiş qaçqınların əksəriyyətinin təhsilləri olduqca aşağı səviyyədə idi. Baş verən hadisə müsəlmanların Almaniyaya növbəti kütləvi immiqrasiyası idi. Miqrasiyanın kütləvililiyi Almaniyada, eləcə də bütün Avropada növbəti illərdə miqrant böhranına səbəb oldu.

İkinci Dünya müharibəsindən sonra Avropanın ən fəlakətli humanitar böhranı hesab olunan miqrant böhranı 2015-ci ilin payızında başladı. Bu böhran indiyədək davam edir. *BMT-nin Qaçqınlar üzrə Agentliyinin təqdim etdiyi hesabatla əsasən, 2021-ci ilin sonunda dünyada qaçqınların sayı 21,3 milyon nəfər təşkil edirdi. Bu, İkinci Dünya müharibəsindən sonra ən yüksək göstərici olmaqla yanaşı, 2011-ci illə müqayisədə iki dəfədən çox artmışdır. Belə ki, on il əvvəl dünyada 10,5 milyon qaçqın var idi* (7, p.12). *Hazırda 21,3 milyon nəfər qaçqından 7 milyondan çoxu Avropada məskunlaşmışdır* (7, p.14). *Qaçqınların Avropada məskunlaşması orada miqrant böhranının yaranmasına səbəb olmuşdur.*

Müasir dövrdə Almaniyaya pənah gətirmiş miqrantların əksəriyyəti müsəlman ölkələrindəndir. İmmiqrant müsəlmanlar əsasən Suriya, Əfqanıstan, İraq, Liviya, Sudan, Somali və

Yəməndəndirlər. Bu ölkələrdən ən çox qaçqın Suriyadandır. Tək Suriyadan Almaniyada hazırda 621 700 qaçqın yaşayır (7, p.17).

Ümumiyyətlə, müasir dövrdə Qərb ölkələrində, o cümlədən Almaniyada müsəlmanların sayı durmadan artır. Təbii ki, bunun əsas səbəbi bu ölkələrə çoxlu sayda müsəlmanların gəlmələri ilə bağlıdır. Lakin müsəlmanların sayının artması təkcə miqrasiya ilə bağlı deyil. Bunun daha iki səbəbi vardır. Birincisi, müsəlmanlar arasında gənc nəslin sayının çox olması. İkincisi, müsəlmanlar arasında doğum səviyyəsinin yüksək olması.

Almaniyada müsəlman ölkələrindən olan miqrantların çoxalmasına dövlətin münasibəti necədir? Bu suala cavab vermək üçün əvvəlcə Almaniyada dövlət-din münasibətləri çərçivəsində İslamın yerini, dövlətin bu dinə münasibətini nəzərdən keçirək.

Almaniyada dövlət-din münasibətləri çərçivəsində İslamın yeri

Hazırda islam xristianlıqdan sonra Almaniyada sitayiş olunan ən böyük dindir. Bundan başqa, İslam immiqrantların əksəriyyətinin sitayiş etdikləri dindir. Müsəlman icması Almaniyada xristianlardan sonra ən böyük dini icma hesab olunur. İslamın Almaniyanın müasir tarixində rolunun artması ilə əlaqədar ölkənin sabiq Federal Prezidenti Kristian Vulf 2010-cu il oktyabrın 3-də Qərbi və Şərqi Almaniyanın birləşməsinin 20-ci ildönümü münasibətilə çıxışı zamanı islamın da xristianlıq və iudaizm kimi, Almaniyaya məxsus olduğunu söyləmişdir (4).

Almaniyada dövlətin islama münasibəti, bütün dinlərə olduğu kimi, konstruktiv neytrallıq prinsipinə əsaslanır. Bu prinsip çərçivəsində dövlət ölkədəki dinlərlə, o cümlədən islamla əməkdaşlıq edir. Dövlətin islamla əməkdaşlığı 27 sentyabr 2006-cı il tarixində Almaniya Federal Daxili İşlər Nazirliyinin təşəbbüsü ilə hökumət tərəfindən təsis olunmuş Almaniya İslam Konfransı (AİK) (Deutsche İslam Konferenz) vasitəsilə həyata keçirilir. Ölkədə yaşayan müsəlmanların cəmiyyətə inteqrasiya olunmalarını qarşısına əsas məqsəd kimi qoyan AİK islamın fəaliyyətini dövlət qanunvericiliyi vasitəsilə tənzimləyir. Bununla dövlət dünyəvilik, kişi-qadın bərabərliyi, dinin dövlət işlərinə qarışmaması, vicdan azadlığı, hər bir kəsin qanun qarşısında bərabərliyi və digər bu kimi demokratik dəyərlərin qorunmasını təmin edir. Lakin Almaniyada xristian və yəhudi icmalarından fərqli olaraq müsəlman icmalarının rəsmi statusu yoxdur. Bu ölkədə islamla bağlı olan dini icmalar isə yarımqanunvericilik vəziyyətində fəaliyyət göstərir. Xristian dini icmalarının rəsmi tanınan statusa, yəni publik hüquq çərçivəsində korporasiya statusuna malik olması ilk növbədə xristianlığın Almaniyada ənənəvi din olması ilə izah olunur. Yəhudilərin dini icmalarının publik hüquq çərçivəsində korporasiya statusuna malik olmaları isə Adolf Hitlerin hakimiyyəti dövründə yəhudilərə edilmiş iztirablara görə almanların təqsirinin bağışlanması üçün Almaniya Federal hökuməti tərəfindən 2003-cü ildə Almaniya Yəhudilərinin Mərkəzi Şurası ilə müqavilə imzalanaraq yəhudilərin icmalarına qeyd olunan statusun verilməsi ilə bağlıdır. Publik hüquq çərçivəsində korporasiya statusu dini icmalara rəsmi status verməklə yanaşı, onlara dövlət tərəfindən hər il dotasiyanın ayrılmasını nəzərdə tutur.

Almaniyada fəaliyyət göstərən müsəlman dini icmaları publik hüquq çərçivəsində korporasiya statusunu almaq üçün dəfələrlə müvafiq dövlət orqanlarına müraciət etmişlər. İndiyədək Almaniyada bütün müsəlman icmaları arasında publik hüquq çərçivəsində korporasiya statusunu yalnız Frankfurt fəaliyyət göstərən Əhmədiyyə Müsəlman Cəmaəti 2013-cü ildə əldə etmişdir (12).

Almaniyada fəaliyyət göstərən müsəlman icmalarının əksəriyyətinin publik hüquq çərçivəsində korporasiya statusuna malik olmaması cəmiyyətdə islamofobiyanın geniş yayılması üçün əlverişli şərait yaradır. Bundan başqa, 2010-cu illərin əvvəllərində bir neçə Qərb dövləti ilə yanaşı, Almaniyanın rəsmi şəkildə multikulturalizm siyasətindən imtina etməsi də islamofobiyanın yayılması üçün eyni şərait yaratmışdır. 2010-cu ildə Almaniyanın sabiq kansleri Angela Merkel Xristian Demokrat İttifaqının gənclər təşkilatının Potsdam şəhərində keçirilən toplantısında çıxışı zamanı Almaniyada multikultural cəmiyyət qurmaq cəhdlərinin uğursuzluğa düşər olduğunu bildirmişdi. O, insanların xoşbəxtliklə "yan-yana yaşayacaqları" "multikulti" adlanan konsepsiyanın işləmədiyini və immiqrantların yaşadıkları cəmiyyətə inteqrasiya olunmaları üçün daha çox iş görməli olduqlarını, o cümlədən alman dilini öyrənmələrinin lazım olduğunu söyləmişdir (5).

Almaniyada islamofobiyanın rəsmi siyasət səviyyəsinə qaldırılmasının əsas təzahürlərindən biri hökumətin inteqrasiya siyasətinin müsəlman immiqrantlara münasibətdə ayrı-seçkiliyə

əsaslanması ilə bağlıdır. Bu siyasət ölkədəki bütün immiqrantları bir neçə kateqoriyaya bölərək müsəlman immiqrantları aşağı kateqoriyalara daxil edir (11, c.24). Birinci kateqoriyaya keçmiş sovet respublikalarından olan etnik almanlar daxildir. Onların statusu immiqrantlar arasında ən yüksəkdir. Almaniyaya gəldikdən dərhal sonra onlara bütün vətəndaş hüquqları, eləcə də bir çox imtiyazlar (növbədənəkar mənzil, kreditlər, əlil ailə üzvləri üçün müavinətlər və s.) hökumət tərəfindən təqdim olunmuşdur. İkinci kateqoriyaya Avropa İttifaqından və ABŞ-dan olan immiqrantlar daxildir. Bu kateqoriyaya daxil olanlar vətəndaş olmadıqları səbəbindən əyalət və federal seçkilərdə iştirak etməsələr də, yerli səviyyədə səs vermək hüququna malikdirlər. Üçüncü kateqoriyaya həm mülki, həm də əmək məcəllələrinin bir çox müddəaları ilə ayrı-seçkiliyə məruz qalan “qonaq-işçilər” daxildir. Dördüncü kateqoriyaya siyasi sığınacaq üçün müraciət etmiş immiqrantlar daxildir. Beşinci kateqoriyaya ölkəyə qeyri-qanuni gəlmiş qaçqınlar daxildir.

Bu təsnifatdan göründüyü kimi, Almaniyadakı immiqrantlar arasında yerli sakinlərin malik olduqları əksər hüquqlara etnik almanlar, eləcə də ABŞ və Avropa İttifaqı vətəndaşları malikdirlər. Almaniyaya gəlmiş immiqrantların qeyd olunan kateqoriyalara bölünməsindən aydın görünür ki, ölkədəki bütün immiqrantlar arasında ayrı-seçkiliyə ən çox müsəlman immiqrantlar məruz qalırlar. Çünki onlar üçüncü, dördüncü və beşinci kateqoriyaya daxildirlər. Müsəlman immiqrantlara münasibətdə Almaniya hökuməti tərəfindən həyata keçirilən bu ayrı-seçkilik siyasətinin əsas təzahürlərini *siyasətdə təmsilçilik, təhsil, əmək bazarı və məşğulluq, mənzil bazarı, kütləvi informasiya vasitələri* kimi sahələrdə görmək olar:

Siyasətdə təmsilçilik

Məlum olduğu kimi, demokratik siyasi sistemin əsas göstəricilərindən biri etnik, irqi və dini mənsubiyyətindən asılı olmayaraq, ölkədə yaşayan hər bir kəsin siyasətdə təmsil olunmasıdır, onun ədalətli maraqlarının və istəklərinin müdafiə olunmasıdır. Milli azlıqların siyasətdə təmsilçiliyini bir qayda olaraq ilk növbədə onların aralarından seçilənlər təmin edirlər. Hazırda 83 milyonluq Almaniya əhalisinin 27%-ni təşkil edən immiqrant əsilli insanlar, xüsusilə də immiqrant əsilli müsəlmanlar siyasi fəaliyyətlə çox zəif məşğul olurlar. Məsələn, 2021-ci il Almaniyada Federal seçkilərdə Bunderstaqa (Almaniyada Parlament – B.N.) seçilən deputatların yalnız 11,3%-i immiqrant əsillidir (13, s.61). Onlardan cəmi ikisi müsəlmandır. Bundan başqa, immiqrant əsilli siyasətçilərin bəziləri onlayn və oflayn nifrət nitqlərinə məruz qalır, nifrət cinayətlərindən əziyyət çəkirlər. Bu, onların siyasi fəaliyyətlərini əngəlləyərək immiqrant əsilli insanların maraqlarını müdafiə etmələrinə mane olur.

Təhsil sahəsi

Almaniyanın Federal Ayrı-seçkiliklə Mübarizə Agentliyinin hazırladığı hesabatda əsasən, orta məktəblərdə müsəlman şagirdlər və onların valideynləri ayrı-seçkiliyə və təqibə məruz qalırlar (6, s.16). Bu faktlara əsasən, təxminən 700 000 müsəlman şagirdi dininə etiqad edərkən bəzi sinif yoldaşları, xüsusilə xuliqan sinif yoldaşları tərəfindən təhqir olunurlar. Hicablı məktəbli qızlar da eyni münasibətlə üzləşirlər. Hətta bəzi orta məktəblərdə müsəlman şagirdlərə öz ana dillərində danışmağa qadağa qoyulur. Bu hesabatda əsasən, müsəlman şagirdlərin ayrı-seçkiliyə məruz qalmalarının qarşısının alınması, günahkarların cəzalandırılması istiqamətində məktəbin rəhbərliyi zəruri tədbirlər həyata keçirmir. Bu isə oxşar halların sayının artmasına gətirir (6, s.16).

Bəzən müsəlman şagirdlər oxuduqları məktəblərdə müəllimləri tərəfindən də ayrı-seçkiliyə və qərəzli münasibətə məruz qalırlar. Belə hallar daha çox immiqrant ailələrdən olan şagirdlərlə işləmək təcrübəsi olmayan müəllimlər tərəfindən edilir. Bu kateqoriyaya aid olan müəllimlər immiqrant əsilli şagirdləri etnik-mədəni dəyərlərinə hörmətlə yanaşırlar. Bir çox hallarda onlar şagirdlərin immiqrant əsilli olmaları səbəbindən çalışqanlıqlarını lazımi dərəcədə qiymətləndirmirlər. Bu isə immiqrant əsilli şagirdlərin motivasiyalarının artmasının qarşısını alır və nəticə etibarilə şagirdlərin akademik göstəricilərinin yüksəlməsinin qarşısını alır. Bu kimi faktlar Almaniyanın orta məktəblərində islamofobiyanın geniş yayıldığını göstərir.

Əmək bazarı və məşğulluq sahəsi

Almaniyada müsəlmanlar sosial ədalətin pozulmasının əsas göstəricilərindən olan ayrı-seçkiliklə işlədikləri yerlərdən daha çox əmək bazarında, daha konkret desək, işə götürülərkən üzləşirlər. Əmək bazarında işəgötürənlərin əksəriyyəti cəmiyyətdəki islamofob əhval-ruhiyyənin

təsirindən müsəlmanları işlə təmin etməkdən çəkinirlər. Bu sahədə müsəlman qadınları daha sərt ayrı-seçkiliyə və ədalətsizliyə məruz qalırlar.

Mənzil bazarı sahəsi

Almaniyada müsəlmanların tez-tez ayrı-seçkiliklə bağlı üzləşdikləri daha bir sahə mənzil bazarı sahəsidir. Bu, özünü ilk növbədə almanların müsəlmanlara mənzillərini kirayə verməkdən imtina etmələrində büruzə verir. Cəmiyyətdə geniş yayılmış islamofob əhval-ruhiyyənin təsiri altında almanlar müsəlmanlara, xüsusilə İslam dininə mənsubiyyətlərini açıq şəkildə nümayiş etdirən insanlara (məsələn, hicablı qadınlara) mənzillərini kirayə verməkdən ehtiyat edirlər.

Federal Ayrı-seçkiliklə Mübarizə Agentliyinin yuxarıda qeyd etdiyimiz hesabatına əsasən, müsahibəyə qatılan müsəlmanların 33%-i yaşayış sahəsi axtarışında ayrı-seçkilik halları ilə üzləşdiklərini söyləmişlər (3, s.19). Bu agentlik tərəfindən 2020-ci ildə keçirilən representativ sorğuya əsasən, son on ildə mənzil axtaran immiqrantlardan üçdə biri irqi ayrı-seçkiliyə məruz qaldıqlarını bildirmişlər (13, s.69).

Kütləvi informasiya vasitələri sahəsi

KİV sahəsi islamofobiyanın təzahür etdiyi əsas sahələrdən biri kimi, ölkənin ictimai rəyində müsəlmanlarla, islamla bağlı neqativ, qərəzli ideyaların, onlara münasibətdə alçaldıcı, təhqiramiz fikirlərin yayılmasında aparıcı rol oynayır. Qərb ölkələrinin KİV-lərində islamofobiyanın yayılmasını tədqiq edən qəterli jurnalist Kərim Əli Mejrinin qeyd etdiyi kimi, Qərb mediası İslam və müsəlmanlarla bağlı yanlış məlumatlarla Qərb ictimai rəyini qidalandıran yeganə mənbəyə çevrilmişdir (10, p.140). Qərb ölkələrinin oflayn və onlayn KİV-lərində müsəlmanlar, İslam haqqında qərəzli, yalan, böhtan məlumat yayılır. Eyni zamanda KİV-lərdə ölkədə müsəlmanlara, məscidlərə edilən hücumlar obyektiv şəkildə işıqlandırılır.

Qərb KİV-lərində İslam və müsəlmanlarla bağlı yalan məlumatların yayılması ilə yanaşı, ikilistandardlığa da yol verilir. Məsələn, KİV-lərdə müsəlmanların iştirakı ilə baş verən cinayətlərdə onların iştirakı ilə baş verməyən cinayətlərdən fərqli olaraq cinayətin məhz İslam dininə mənsub olanlar tərəfindən törədildiyinə xüsusi fikir verilir. Bu, müsəlmanlarla rastlaşmayan KİV dinləyicilərində müsəlmanlar haqqında, onların dinləri haqqında mənfi fikirlərin yaranmasına səbəb olur. Və yaxud, cəmiyyətdə müsəlmanlar tərəfindən törədilən cinayət terror aktı kimi qələmə verildiyi halda, eyni cinayət qeyri-müsəlmanlar tərəfindən törədildikdə adi cinayət kimi təqdim olunur.

Almaniya hökumətinin müsəlmanlara münasibətdə apardığı ayrı-seçkilik siyasəti və bu siyasətin qeyd olunan təzahürləri müsəlmanların yaşadıqları cəmiyyətə inteqrasiya olunmalarına ciddi maneə yaradır. Üzləşdikləri ayrı-seçkilikdən məyus olan müsəlman immiqrantlar öz icmalarına qapanırlar. Belə bir şəraitdə müsəlman immiqrantların əksəriyyəti yaşadıqları cəmiyyətə inteqrasiya olunmağa səy göstərmir. Konkret olaraq onlar alman dilini öyrənməyə həvəs göstərmirlər, ölkə qanunlarının, demokratik dəyərlərin riayət olunmasına laqeyd yanaşırlar. Halbuki alman dilini öyrənmək immiqrantlar üçün məcburidir. Ölkə qanunları isə ölkənin bütün sakinlərinə şamil edilir. Bu qrupa daxil olan müsəlman immiqrantların yaşadıqları cəmiyyətə inteqrasiya olunmaq istəməmələri paralel həyatın yaranması ilə nəticələnir. Paralel həyatın yaranması isə ölkədə islamofob əhval-ruhiyyənin qalxmasına gətirib çıxarır.

İslamofobiyanın Almaniyanın xarici siyasətində təzahürü

İslamofobiyanın Almaniyanın daxili siyasətində geniş yer alması, ölkədə yaşayan müsəlmanların siyasət, təhsil, əmək bazarı və məşğulluq, mənzil bazarı, eləcə də KİV sahələrində üzləşdikləri dözümsüzlük, ayrı-seçkilik halları islamofobiyanın bu ölkənin xarici siyasətində də əks olunmasına səbəb olur. Ümumiyyətlə, Almaniya ilə yanaşı, digər Qərb dövlətlərinin xarici siyasətində aparıcı istiqamətlərdən biri kimi, islamofobiyanın yayılması müşahidə olunur. Bu, demək olar ki, bir növ qanunauyğunluqdur. Daha konkret desək, bu, daxili siyasətin xarici siyasətə münasibətdə müəyyənəddici rol oynaması qanunauyğunluğundan irəli gəlir. Bu qanunauyğunluğa əsasən, Almaniyanın daxili siyasətində islama, müsəlmanlara münasibətdə qərəzli, qeyri-obyektiv münasibətin göstərilməsi ölkənin xarici siyasətində müsəlman ölkələrinə eyni münasibətin göstərilməsinə gətirir. Bunun təsdiqi kimi, Almaniyanın, bir çox Qərb dövlətləri kimi, Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsində ölkəmizə münasibətdə qərəzli, qeyri-obyektiv, ikili

standartlara əsaslanan, daha konkret desək, ermənipərəst mövqe tutmasını göstərmək olar. Bu mövqe özünü münaqişənin 3 dövründə açıq şəkildə göstərmişdir:

Birincisi, Azərbaycan torpaqlarının Ermənistan tərəfindən 28 il davam edən işğal dövründə;

İkincisi, 44 günlük Vətən müharibəsi və 19 sentyabr 2023-cü il tarixli antiterror əməliyyatı zamanı Azərbaycanın öz torpaqlarını azad etdiyi dövrdə;

Üçüncüsü, işğaldan sonrakı dövrdə də göstərir.

28 il davam edən işğal dövründə Almaniya Ermənistan tərəfindən işğal olunmuş Azərbaycan torpaqlarının azad edilməsini tələb edən beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən qəbul olunmuş sənədlərə səs verməsinə baxmayaraq, bu sənədlərdə əks olunan tələblərin həyata keçirilməsi istiqamətində əməli iş görməmişdir.

44 günlük Vətən müharibəsi və 19 sentyabr 2023-cü il tarixli antiterror əməliyyatı zamanı Almaniya digər Qərb dövlətləri kimi, Azərbaycanın erməni işğalçılarına qarşı apardığı hərbi əməliyyatın beynəlxalq hüququn norma və prinsiplərinə uyğun olduğuna baxmayaraq, ölkəmizi bu ədalətli mübarizədən çəkəndirməyə çalışırdı.

44 günlük Vətən müharibəsi və 19 sentyabr 2023-cü il tarixli antiterror əməliyyatı nəticəsində Azərbaycanın tarixi ərazilərinin erməni işğalından azad olunmasına, ölkəmizin ərazi bütövlüyünün və dövlət suverenliyinin tam bərpa olunmasına əksər dövlətlər müsbət yanaşdılar. Çünki Azərbaycanın apardığı müharibə beynəlxalq hüquqa və sosial ədalətə uyğun gəlirdi. Lakin Almaniya bir çox Qərb dövlətləri kimi, Azərbaycana münasibətdə ədalətsiz, qeyri-obyektiv, ermənipərəst mövqeyini saxlamaqda davam edirdi. Bu, özünü Almaniyanın dövlət və hökumət rəsmilərinin çıxışlarında və əməllərində göstərirdi. Məsələn, 2023-cü il noyabrın əvvəllərində Almaniyanın xarici işlər naziri Annalena Berбок Ermənistanda, sonra isə ölkəmizdə rəsmi səfərdə olmuşdur. Səfər zamanı o, İrəvanda olarkən Qarabağı könüllü şəkildə tərk etmiş erməniləri qaçqın adlandıraraq onlarla görüşmüşdür. Ölkəmizdə isə Ermənistandan və Qarabağdan zorla qovulmuş azərbaycanlılarla görüşmədiyi halda, “Real” Televiziyaşının müxbirinə yalandan demişdir ki, guya onlarla da görüşmüşdür (2). Bundan başqa, 4 noyabrda Bakıda keçirilən mətbuat konfransında xanım Annalena Berбок beynəlxalq qanunlara zidd olaraq ölkəmizin məkan adlarını erməni variantında səsləndirmiş və 19 sentyabr 2023-cü il tarixində Azərbaycanın həyata keçirdiyi antiterror əməliyyatına bəraət qazandırmamışdır. Bununla o, Almaniyanın xarici işlər naziri kimi, təmsil etdiyi dövlətin ermənipərəst mövqeyini açıq şəkildə təqdim etmişdir.

Nəticə / Conclusion

Beləliklə, müasir dövrdə dözümsüzlüyün, ksenofobiyanın və ayrı-seçkiliyin geniş yayılmış formalarından biri olan islamofobiya özünü Almaniyanın daxili və xarici siyasətində göstərir. İslamofobiya Almaniya da özünü ilk növbədə ölkənin daxilində büruzə verir.

Böyük əksəriyyətini müsəlmanlar təşkil edən kütləvi miqrasiya nəticəsində bir çox Qərb ölkələrində olduğu kimi Almaniya da yayılan islamofobiya bu dövlətin daxili siyasətində yer almışdır. İslamofobiyanın daxili siyasətdəki əsas təzahürlərindən biri hökumətin integrasiya siyasətinin müsəlman immiqrantlara münasibətdə ayrı-seçkiliyə əsaslanması ilə bağlıdır. Bu siyasət müsəlman immiqrantları bir çox vətəndaş hüquqlarından məhrum edərək onların sosial vəziyyətini acınacaqlı edir. Nəticədə müsəlmanların əksəriyyəti siyasət, təhsil, əmək bazarı və məşğulluq, mənzil bazarı, eləcə də KİV kimi sahələrdə dözümsüzlük, ayrı-seçkilik halları ilə üzləşirlər.

İslamofobiyanın Almaniya da dövlətin daxili siyasətində geniş yer alması onun xarici siyasətdə də əks olunmasını zəruri edir. Bu, daxili siyasətin xarici siyasətə münasibətdə müəyyən edici rol oynaması qanunauyğunluğundan irəli gəlir. Almaniyanın xarici siyasətinin mühüm istiqamətlərindən biri olan islamofobiya beynəlxalq münasibətlər sistemində bu ölkənin müsəlman ölkələrinə münasibətdə qərəzli, qeyri-obyektiv münasibət göstərməsinə səbəb olur.

İstifadə olunmuş ədəbiyyat

1. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin “Müxtəlifliyin qorunması: 2024-cü ildə islamofobiya ilə mübarizə” mövzusunda beynəlxalq konfransın iştirakçılarına müraciəti. 08 mart 2024. <https://president.az/az/articles/view/65229>
2. Almanıyanın xarici işlər naziri Bakıda yalan bəyanat verdi. AzərTac, 04.11.2023. https://azertag.az/xeber/almaniyanin_xarici_isler_naziri_bakida_yalan_beyanat_verdi-2814775
3. Benachteiligungserfahrungen von Personen mit und ohne Migrationshintergrund im Ost-WestVergleich. Expertise für die Antidiskriminierungsstelle des Bundes. Berlin, 2012, 62 p. [Elektron resurs] // https://www.antidiskriminierungsstelle.de/SharedDocs/downloads/DE/publikationen/Expertisen/expertise_benachteiligungserfahrungen_migrant_innen_ost_west_vergleich.pdf?__blob=publicationFile&v=3
4. Christian Wulffs Rede im Wortlaut/Bild, 23.12.2010. [Elektron resurs] // <https://www.bild.de/politik/2010/tag-der-deutschen-einheit/seine-rede-im-wortlaut-14175828.bild.html>
5. Connolly K. “Angela Merkel declares death of German multiculturalism”.// The Guardian, Sunday 17 October 2010. [Elektron resurs] // <https://www.bbc.com/news/world-europe-11559451?zephir-modal-register>
6. Diskriminierung im Bildungsbereich und im Arbeitsleben. 449 p. [Elektron resurs] // https://www.antidiskriminierungsstelle.de/SharedDocs/downloads/DE/publikationen/BT_Bericht/gemeinsamer_bericht_zweiter_2013.pdf?__blob=publicationFile&v=7stelle
7. Global Trends Report 2021. “Global Forced Displacement”. p.12. <https://www.unhcr.org/62a9d1494/global-trends-report-2021>
8. Heitmeyer, W. Deutsche Zustände 10. Bielefeld, 2011; Zick, A., B. Küpper, and A. Hövermann. Die Abwertung der Anderen. Berlin, 2011.
9. Hernández Aguilar L. M. Dominant Islamophobic Narratives – Germany. Counter Islamophobia Kit Project. // Working Paper Number 2, July 2017, 46p.
10. Karim Ali Mejri. “Confronting and containing the phenomenon of Islamophobia in the media and public space”// Proceedings of the Conference titled: “Islamophobia as a specific form of racism and discrimination: New global and transnational challenges.” Baku, March 15-16, 2023. p.140.
11. Кондратьева Т.С., Новожёнова И.С. Иммигранты в Европе: Модели интеграции // Актуальные проблемы современной Европы. Иммигранты Европы: проблемы социальной и культурной адаптации: сб. науч. тр. / Под ред. Т.Г. Парахлиной, Т.С. Кондратьевой, И.С. Новожёновой. М., 2006. № 1, с.9-59
<https://cyberleninka.ru/article/n/immigranty-v-evrope-modeli-integratsii/viewer>
12. Kramer K. Legal Recognition. // Deutsche Welle. 06.18.2013. <https://www.dw.com/en/muslims-in-germany-have-rights-and-obligations/a-16888992>
13. LAGEBERICHT. “Rassismus in Deutschland. Ausgangslage, Handlungsfelder, Maßnahmen”. Berlin, 2023. <https://www.integrationsbeauftragte.de/resource/blob/1864320/2157012-/77c8d1dddeea760bc13dbd87ee9a415f/lagebericht-rassismus-komplett-data.pdf?download=1> s.61.
14. Pfündel K. and others. Executive Summary of the study "Muslim Life in Germany 2020." Study commissioned by the German Islam Conference. [Elektron resurs]// www.bamf.de/Shared-Docs/Anlagen/EN/Forschung/Forschungsberichte/Kurzberichte/fb38-muslimisches-leben-kurzfassung.pdf?__blob=publicationFile&v=14

Rəyçi: s.e.d., prof. Elman Nəsirov